

Full screen

127

12

/ 78

प्राप्त वाटले आस भाळली
रुपावरली माहवा ती।
निर्जन रुबाही मळा मेढण्या
आलि असावी इकडे ती ॥

बेहमान तो विमळून जवळी
गैला अन् वदला तिजला-
“छंदरी, कशी रात्रि एकटी
आलिख रकडे, लांग मळा !”

रुपादा वदली-“अततां तुम्ही
भीती कसली कोणाची?
विहार करण्या आले, मजला
माही भीती कोणाची ॥”

लग्न झपाळा-“थंडा सोडून
सांग, कोण तू, आलिख कां!
संगव मजला, खरं सांग तू,
अंगिरसाची पत्निच का !”

मान वांकडी करून झिलत अन्
करून केला कटाक्षवर्त !

उभी राहिली बाजूला ती
डेबुनि कमरेवरली हात ॥

हात घेवनि विज विचारि मझी-
“नांव छंदरी काय तुझें ?”
विचारि त्यावर-“करावया जण
नांव राहिले का माझे !”

“अला मजला म्हणती सगळे !”
अझी वदला-“खरेंच काय ?
खरा जाहला मम संशय की
अंगिरसाची पत्नी काय ?”

“असली आम्ही मुनिपत्नी जरि
मुळांत तरी हें विलखे नका ?
सैजस्वी पुरुषास पाहुनी
करणे कौतुक सोडू का ?

“आही परवश सर्व आश्रमी
जरल्या अभिलाषा वमुच्या।
आणि पुण्या होतिल निश्चित
आस रूपेणें मिय, तुमच्या !”

भयानक वरी

[८]

[काळभैरवाच्या धुव्वांखोर जगदंबीने जे हवन घुळ केले होते, त्याचा घुर गुहेतून बाहेर येत असलेला ऐकून राजगुरू स्वतः त्या जंगलांत मांत्रिकाचा शोध काढीत आला, त्याला संजलाची माहिती होतीच, त्याने काळभैरवाचे तोंड बंद केले, त्यानंतर मांत्रिकाचे लखू व अवयव दोघांना संरक्षकासाठी बसून आसला आंगितले, पुढे बाचा -]

ब्रह्मसुराच्या एका सैनिकाने दोंगरावर इतरां-

बरोबर घडत असतां लखू व जसमळ दोघांना गुहेतून बाहेर नेत असतांना पाहिले, त्याने पांवल येउन राजगुरूला ती गोष्ट सांगितली. म्हणाला-“गुहेतून आलेव झाला, त्याला भय वाटत होते तसे एक माही, दोघ मांत्रिक आहोत. ते फा !” बासे पांगून त्याने गुहेकडे बोट दाखविले.

ते ऐकून मांत्रिकांचेच मध्ये तर इतर दोघांनी व लखूच्या बापाने पण तिकडे पाहिले, त्याने आपल्या मुलाला ओळखले व तो जिवंत असल्याचे पाहून ह्याला फार आनंद झाला, त्याला भय वाटत होते तसे काही झालेले नाहीतर.

राजगुरूने त्या दोघांना पळत असलेले पाहून म्हटले-“ते मांत्रिक नसून त्या

मात्रिकाचे शिष्य दिसत आहेत. मात्रिक गुहेतून जाणारी कोणत्या तरी वाटेने पळाल्या जसावा किंवा आंतच गुप्त स्थानी लपून बसला असावा. त्याच्या शिष्यांना पण धरले पाहिजे. लुच्ची चौफेर नजर ठेवून चौघे पांच बघण असे निरनिराळ्या वाटेने चर बघा. सैनिकांनी तसेच केले. दोंगराळा जणु काही वेदाच पडला व सर्व वर बघू लागले.

लखू व जयमल दोघांनी आतां सुटका नाही हे ओळखले व बराच वेळ किंमतीतच निमूट दिपतीतच उभे राहिले.

"जयमल ते चौफेर वेढा घालून चर बघत आहेत. कातां आपण काय करावचे? स्थानी नजर लुकवून कोठे व कावे रे पळायचे?" लखूने विचारले.

"मी तरी त्यांचे विचारांत आहे!" असे म्हणत तो काही वेळ गुपगुप उभा राहिला. शेवटी वेळाने म्हणाला-"हा सैनिकांनी नजर लुकवून खात्री रानांत पडून जाणे अशक्य आहे आपल्याला. म्हणून चर आपण येथेच कोणत्या तरी गुहेत मिळून लपून नये ना."

"आपल्याला हुडकून काढायलाच जे लोक येत आहेत ते सारा दोंगर हुडकून चाकून काढतील. गुहा, सव्हे खांची सर्व गावच्या गावलापासिवाय राहतील का? काही म्हणा, स्थानी आपल्याला पाहिले आहे, आता सुटका मिळणे कठीण आहेत." लखू म्हणाला.

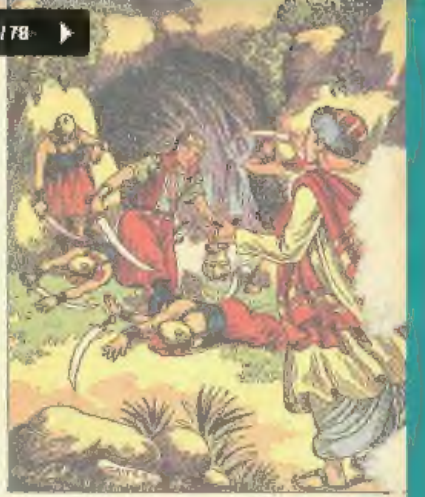
"काही मिण्याचे कारण नाही. मला एक अशी जागा माहीत आहे की तिथेच कोणी येणे शक्यच नाही आणि त्याच, त्यांनी आपल्याला घेतलेच तरी मी एक उपाय योजला आहे. आपल्या त्रिवाला काही बोला नाही." जयमल म्हणाला.

चांदोबा

लखूने विचार केला, जयमल हुडकार आहे, त्याने खात्रीने काही तरी युक्ति काढली असणार. लखू विचारगारच होता की काय करावचे? इतक्यात जयमलने एका खोल गुहेत उडी मारली आणि तेथून हुडक म्हणाला-"येथे शोचा काळोस आहे. पण कुण मिण्याचे कारण नाही. मार उडी. मला गुहेतली वाट चांगली माहीत आहे. माझ्या पाठी मागून चालत ये!"

लखू त्याशिवाय कारणार तरी काय? जयमलच्या पाठोपाठ तो दैसील गुहेत शिरला. दोघे दोन्ही हातांनी गुहेच्या भिती चाचपत हुडकलु अति चाळे लागले.

जयमलच्याबरोबर आलेल्या सैनिकांनी दोंगरांना गुहेत जाताना पाहिले नाही. तसे ते प्रत्येक खड्डा व गुहा डोकावून प्हात होते. ते सर्व बघतही मात्रिकाच्या गुहेसमोर आले. पण गुहेत पाऊल टाकण्याबरोबर दोघे सैनिक मिळत धावतून जाऊन वेगुद्ध होऊनच पडले व दोघे भितीला टेंकून कसे-बसे उभे राहिले. त्यांना आत काळमैखाची बिकळ मूर्त दिसली. याशिवाय प्रथम पाहिलेच मात्रिकाची व्हडलत मूर्तही होती. भितीला टेंकून जे उभे होते त्यांना भीतीने

कापरेच मरले होते व ते ओरवड होते- "वाप रे बा! हे काय? नको मध्ये, बापा! काकांला शोड! आमच्याकडे कोळे बघावून पाहू नकोस!" आन्ही वन भरले. हे पहा बाळको पल. काफ का. सैनिकांचा आवाज ऐकून राजगुरु व मेजापति घाई घाईने तेथे आले. गुहेच्या समोर दोघे सैनिक वेगुद्ध पडलेले होते.

जयमलचे वेगुद्ध होऊन पडलेल्या दोघां सैनिकांना व थरथर कांपत असलेल्या दोघां सैनिकांना पाहून सेनापतीला राग आला. जमिनीवर वेगुद्ध पडलेल्या सैनिकांना लथरने

हलवून तो म्हणाला—“सातें काय रे मता-यला पुढांला ! उठा !”

बेगुद होऊन पडलेल्या दोघां सैनिकांना तोपर्यंत शुद्ध आली होती. सेनापतींचा आवाज त्यांनी ऐकला व उठून उभे राहिले आणि हात जोडून म्हणाले—“काळभैरवाची री मंत्रंकर मूर्त पाहून आपणांला मीति वाटली, सेनापति !” “तुम्ही ब्रह्मपुराचे सैनिक—जाहो ही गोष्ट विसरलांत वाटतें !” असे म्हणत राजगुरू गुहेत गिरला.

गुहेत सर्वत्र निस्वप्नता होती. काळभैरवाच्या मूर्तीसमोर मांत्रिकांमै पेटवलेले

होमकुंड अजून जळत होते. त्याचा धूर अद्याप गुहेत पसरलेला होता. सर्व वातावरण भीति वाटण्यासारखेच होतें. तरी गुहेत फिरत व प्रत्येक मित वाजवून पहात राजगुरू म्हणाला—

“सेनापति ! या गुहेतून बाहेर जायला खात्रीने कोणता तरी गुप्त मार्ग असला पाहिजे. त्याच मार्गांमै मांत्रिक पजाळा असला. त्याच्या दोघां शिपाकना बाहेर येऊन कोठें तरी पळतांना आपण पाहिलें आहेच. कोठें त्यांच्या सोपार्य नेमलेल्या सैनिकांच्या हातून छटन पळणें त्यांना अशक्य आहे. पण आ मांत्रिकांना आपणच हुडकून काढलें पाहिजे.”

सेनापतीने सारी गुढा व तिचे काने-कोपरे फिरवून पाहिले. मिती, जमीन, छप्परे सर्व तपासून वाजवून पाहिलें पण त्याला कोठें गुप्त दरवाजा दिसला नाही. “आपण जालों तो दरवाजा सोडून दुसरा दरवाजा दिसत नाही, राजगुरू !” सेनापति म्हणाला.

“असा सरळदिसला तर तो गुप्त दरवाजा कसा आतू जकेंन. प्रत्येक काना कोपरा पुन्हां चांगला वाजवून वाजवून पहा ! नाही

मुझदार कोठें तरी आहे !” राजगुरू म्हणाला.

सैनिकांनी राजगुरूच्या आज्ञेप्रमाणें पुन्हां काना कोपरा तपासून पाहिला. पण कोठेंहि मुझदार दिसलें नाही.

पण एकडे राजगुरू काळभैरवाची मूर्त स्मृताकून पहात उभा होता. त्याला एक संशय आला. गुप्त द्वार कोठें दिसत नाही असे सेनापतीने सांगितल्यावर गुहेतली प्रत्येक व्हान मोठी वस्तु पहात राजगुरूने काळभैरवाच्या मूर्तीकडे बोट दाखवीत म्हणलें—“मला वाटतें की या काळभैरवाच्या मूर्ती खाली खात्रीने गुप्त मार्ग असला पाहिजे. नाहीतर तो मांत्रिक बाणार कोठें ! मूर्ती जोराचे हलवून पहा !”

पण मूर्तीला हात लावण्याची कोण हिम्मत करणार ! कोणानें पांऊल पुढे नेचेच ना तेव्हां राजगुरूने स्वतः ती मूर्त हलवण्याचा प्रयत्न केला. सेनापति व सैनिकांना थोडा धीर आला व त्यांनी पण जोर जोरांमै ती मूर्त हलविली. पण मूर्त जागची हलवी नाही.

राजगुरूने या खेपेस काळभैरवाची मूर्त दोरबधपसून सोप्यायेत तपासून पाहिली.

मूर्तीची पाठ हलवून वाजवून पाहिली आणि म्हणाला—“असे काय ! अरे चोपा ! ही आहे वाटतें तुम्ही चोर वाट ! पहिल्यानें मला वाटलें की ही दगाडाची मूर्त असणार. पण कळलें. साधी कावळी विजने आहे. एका वाजूला भरून उचलले किंवा मोठा दगड घेऊन ही फोडली तर चोर वाट दिसेल. मला तर असाहि संशय वाटतो आहे की कदाचित मांत्रिक या मूर्तीच्या पोटांत शिळन करून बसला असेल आणि आपण मोलतो आहो तें सर्व ऐकत देखील असेल.” असे म्हणत राजगुरू जोराचे हँसला.

पण राजगुरूच्या आदेशाने सेनापति व सैनिकांनी मिळून तळवारीतून भुतांचेर आघात करायला सुरवात केली. त्यांनी काळभैरवाची शेपटी हचकून वर ओढल्याबरोबर ती तुटून गेली आणि अती दुर्भंगली आणि खाली पडली.

स्वर: राजगुरू बसित झाला. दग सैनिकांच्या मनाची जी स्थिति झाली असेल त्याचे वर्णन करण्याची गरज नाही. मांत्रिकांनी काळभैरवाच्या पोटात शिरून पळायला चोरवाट तयार करून ठेवली असेल. तो त्याच वाटेने वळाला असावा किंवा बाहेर-पर्यंत वाट नसत तर गव्घेंच कोठे तरी लपून

बसला असावा. राजगुरू असा विचार करून सेनापतीला म्हणाला—“सेनापति, मांत्रिकांक पकडणे, भाड्यामने आता, वाटते तितके कठीण नाही. आपले सैनिक हांगरांजली असेल मुद्दा हुडकून काढीतच आहेत. म्हणून हांगर उत्तरेन निसडून काणें त्याला शस्त्रेच नाही. वातां ही चोर वाट कोठपर्यंत व कशी जाते हे कोणाकच माहीत नाही. या चोर वाटेतच स्वारी कोठेतरी असणार असे वाटते मला ! मांत्रिकांनी टाकलेल्या मशाली पेटवून चला शिरा आत !”

मांत्रिकांनी काही मशाली तयार करून ठेवल्या होत्या. सैनिकांनी त्या तेखांत बुडवून पेटविल्या. सेनापति पुढे चालून होता. ते काळभैरवाच्या पोटात उतरून चालू लागले.

तिकडे जयमळच्या सांगण्याप्रमाणे लखू त्याच्या पाठोपाठ एका गुहेत शिरला होता. ती मुद्दा म्हणजे विशंब्या सिंहाची मुद्दा होती. हा विशिच सिंध मांत्रिकांनी स्वतःच्या मंत्रबळांनी निर्मिलेला सिंध होता. नाही तर सिंधाच्या शेगावर निवळ्या वाघाच्या जगावर असनात तसे टिकके कोठून असणार ? हे पाणे आपल्याला कळलेच आहे. तो सिंध गुहेच्या दुसऱ्या वजगापोर दगडावर बांधलेला

होता. त्या गुहेत दोघे मित्रीय देऊन उभे होते. त्यांना काळभैरवाची मूर्त दुर्भंगली ती आघात ऐकुं आला होता.

“मला वाटते, ब्रह्मदेवी आतां मूर्तेन जखम नाही. त्यांना त्याची खरी चोरवाट सापडली आहे. ते स्वार्थाने त्या वाटेने येऊन त्याला कैद करणार !” जयमळ म्हणाला. इतक्यांत त्यांना त्या बाजूने कोणी तरी येत आगळ्याचा भास झाला.

“सैनिकांना आपण लपून बसलो आहो तरी मागा देऊन कळली की वरत ?” लखून धडप्या बावाजईत विचारले.

जयमळ धांवत गुहेत त्या बाजूला गेला. त्याने गुहेच्या तोंडावर एक दगड धोडून बसविला व त्याला दकवून शेगी पुढे येऊ नये म्हणून तेथे पडली होती ती, एक कोखंडी तुळई, दगडाला देऊन उभी करून ठेवली. नेतर पुन्हा लखू उभा होता तेथे येऊन उभा राहिला. म्हणाला—“आतां आपल्याला कळलीहि मीत या बाजूने झरला नाही. कोठया दगड पाहून व पुढे मुद्दा बंद होते असे समजून ते परत जातील कीं पळून जाणे दख नाही असा विचार हो, पण ब्रह्मदेवी कोठे आहे ! त्याला कळत ना चोर वाटेने मायला निघाला असणार ! पण ती चोर वाट देखील सैनिकांनी मरले की काय ?”

लखू कांही विसर देणार इतक्यांत दगडा-पळीकडून त्याला कोणीतरी हांक मारीत असल्याचे ऐकुं आले—“सिंध !”

जयमळने ती आवाज ओळखला. त्याचे सर्व अंग थरथरले. तो स्वरूला दळून कानांत म्हणाला—“पाळतोंत्याच्या पोटांतून एक चोर वाट आहे हे मला माहीत आहे. पण ती चोर वाट गुहेत येऊन मिळते हे मला माहीत नसतं. ब्रह्मदेवी, समोरून वाहेत कोठे पळून जाणे दख नाही असा विचार हो, पण ब्रह्मदेवी कोठे आहे ! त्याला कळत ना चोर वाटेने मायला निघाला असणार ! पण ती चोर वाट देखील सैनिकांनी मरले की काय ?”

Fullscreen

127

20 / 78

कांना कळलेली पाहून तो पळत आला असणार. आता स्वारी आंत सापडली आहे. आपण तो दगड बाजूला सरकवला तर ब्रह्मदेही तुटेल पण त्याच्याबरोबर आपल्याला देखील ते कैद केल्याशिवाय राहणार नाहीत. म्हणून आपण तो दगड बाजूला सरकवण्याच्या मानगडीत पडतां कामा नये.”

तिकडे ब्रह्मदेही 'शिष्य' 'शिष्य' असा थोरडत होता. नंतर त्याने अपना ब्रह्मदेह दगडावर आपटून पाहिला. पण त्याला उत्तर मिळाले नाही. लखू व जयसक काही एक होलाच केल्याशिवाय जागरण जागी उभे होते.

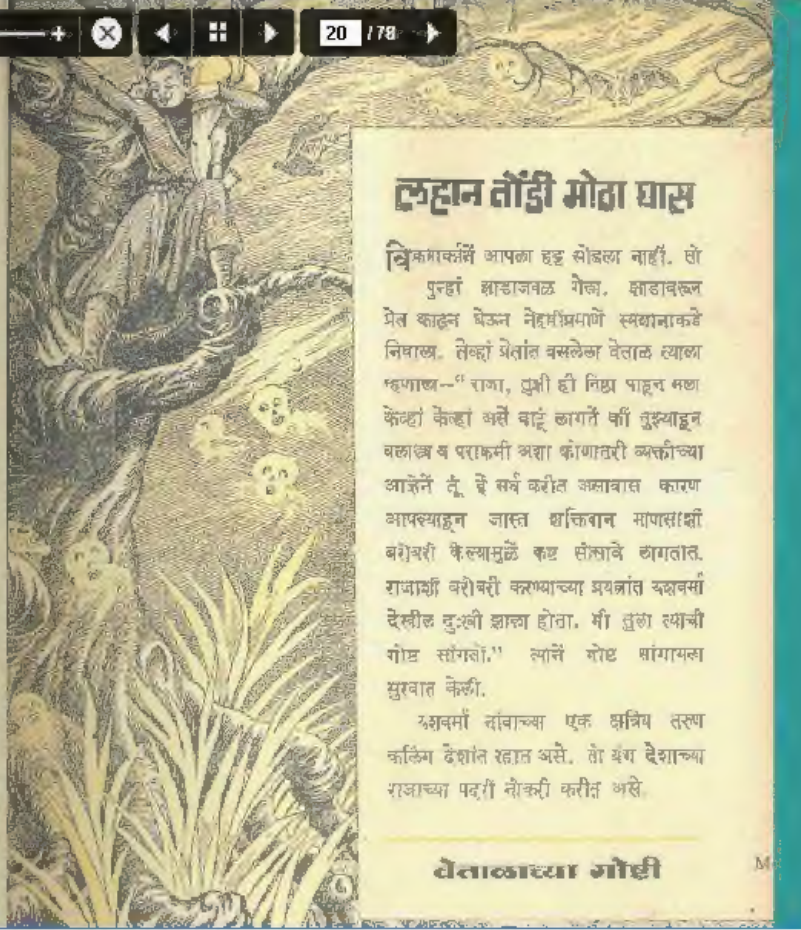
तिकडे राजशुक्राच्या आज्ञेप्रमाणे चोर-वाटेने आंत फिरलेले सैनिक आंत काळोखात पुच्छत दिडते. पण त्यांना मांत्रिक कोठे आहे हे कळले नाही व ते परत राजशुक्र उमा होता तेथे सरत गेले. “मांत्रिक आंत सापडला नाही!” राजशुक्रने विचारले.

“राजशुक्र! आंत तो कोठे दिसला नाही. आंत नागमाही वाट आहे. किती तरी फाटे फुटतात त्या वाटेला. तो कोठे रूपा आहू को पुढे कोठे निवून गेला, कळायला मार्ग नाही.” सेनापति म्हणाला.

“असे काय! चोर जातो कोठे?” ससे म्हणून राजशुक्र काही वेळ विचार करीत उमा राहिला व म्हणाला—“तो याच गुहेत शिरला आहे यांत शंका नाही. त्याला शडेर काढायला एक युक्ति सांगतो. या गुहेच्या तोंडावर लाकडे स्पून दी पेसा. आतली हवा तापेल व पुराने गुहेत सोंदरल्या-सरसे झाल्यावर तो कोणत्या ना कोणत्या तरी वाटेने बाहेर येईलच.”

सैनिकांची स्थापना केल्यावर रचून त्यावर तेल ओतले व त्यांना आग लावली.

(पुढील गोष्ट पुढील अर्का)

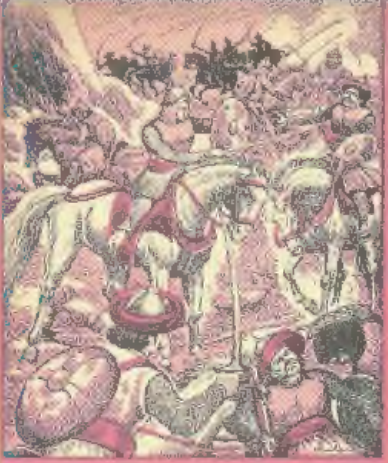
लहान तोंडी मोठा घास

विक्रमाकर्ण आपला हड सोडला नाही. तो पुन्हा झाडाजवळ गेला. झाडावरून प्रेत काढून घेऊन नेहमीप्रमाणे स्मथानाकडे निघाला. तेव्हा प्रेतांत बसलेला वेलाक त्याला म्हणाला—“राजा, पुत्री ही निघा पाहून मला केव्हा केव्हा असे वाटू लागते की तुझ्याहून बलाबल व पराक्रमी अशा कोणातरी व्यक्तीच्या आज्ञेने तू हे सर्व करीत असोवात कारण आपल्याहून जास्त शक्तिवान माणसाशी बरोबरी केल्यामुळे कष्ट संसावे लागतात. राजाशी बरोबरी करण्याच्या प्रयत्नांत अश्वत्थमा देखील दुःखी झाला होता. मी तुला त्याची गोष्ट सांगतो.” त्याने मोठे शांगायला सुरवात केली.

अश्वत्थमा सांगल्या एक क्षत्रिय तरुण कर्कस देशात रहात असे. तो यंग देशाच्या राजाच्या पदवी नोकरी करीत असे.

वेताळाच्या गोष्टी

M

राजा प्रत्येक उल्लंघनाच्या निमित्ताने पदव्या व इनामें वांटत असे. पण त्या प्रसंगी देखील यशवर्माला काही मिळाले नाही. नीतचार वधे चोकर करून देखील यशवर्माची गरीबी वाढत गेली त्याचे आणखी एक कारण होते. गरीबीमुळे कोणी फट सहन करीत असलेला त्याला शहावत नसे. त्याच्याकडे नवे कपडे नव्हते, त्याची शस्त्रे देखील रूजूवू लागली होत नाकमे होती. नीतचार कोणी नाही. घोड्याला पुरेसे दाणापाणी देखील मिळतनासे झाले. म्हणून तो स्वतः तदीकाठी फिग्याला बांध्याचे मिश करून घोड्याला चरायला घेऊन जाऊ लागला.

नेहमीप्रमाणे तो आपल्या घोड्याला चरायला सोडून एका झाडाखाली विद्यति घेत बसला जससा दोन सुरुंग स्त्रिया त्या बाजूला आल्या. त्या म्हणाल्या—“आमच्या आईसाहेबांना आपल्याजवळ काही तरी बोळावयाचे आहे. आपण दोन मिनिटे समोरच्या त्या पर्वत खाली तर आम्ही आपल्या फार जावारी होऊ.”

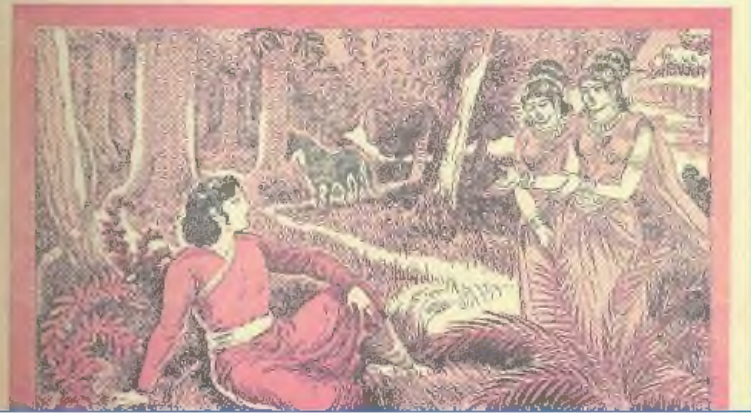
त्यांना पाहूनच यशवर्मा फार आश्चर्य बाटले. त्यांत त्यांनी केलेली ती विनंति

गेवून तो जास्तच चकित झाला. जशा तऱ्हेने येणे आणि बोलणे सर्वच त्याला विचित्र वाटले. तरी तो त्यांच्याबरोबर निघाला.

त्या घरांत एक अनुपम रूपवती स्त्री असेल याची त्याने स्वप्नांत देखील कल्पना केली नव्हती. तिने यशवर्माला बसायला सांगितले व म्हणाली—“मी एक गंधर्व स्त्री आहे. तुझ्यासारख्या शूर व उदार पुरुषाशी प्रेम करण्यांत आम्हांला अभिमान वाटतो. तुझ्याशी लग्न करून शाशा संसार सुखाचा होईल असे मला वाटते.”

यशवर्माला ते सर्वच विचित्र व अनपेक्षित वाटले. तरी धीर करून म्हणाला—“माझ्याशी लग्न केल्याने तुझ्या मनाला जितके सुख व समाधान वाटेल तितकेच ते मला देखील वाटेल.” त्यानंतर गांधर्व पद्धतीने दोघाचे लग्न झाले. त्या गंधर्व स्त्रीने पंचशकास तयार करवून यशवर्माला जेवण वाढले. यशवर्माला स्वांगिक सुखाचा अनुभव होऊ लागला.

काही वेळाने ती गंधर्व स्त्री यशवर्माला निरीप देत म्हणाली—“आतां मला गेलं पाहिजे व तुला देखील गेलं पाहिजे. ही पिशवी मी तुला देते. ह्या पिशवीतल्या

पुढे वंगदेश व मगध यांचे आपसांत युद्ध सुरू झाले. वंग देशाच्या राज्याने पराक्रम राजवून मगध देशाचा पराभव केला. या युद्धांत यशवर्मा याने देखील असामान्य शौर्याने युद्ध करून कीर्ति मिळविली.

राजाने सर्व शूर सैनिकांना इनामें व जहागिरी वांटल्या. पण यशवर्माला मात्र काही दिले नाही. यशवर्मा सेनापतीकडून आपली शिफारस करवून कित्येकांनी मोठमोठी बक्षिणे मिळविली. यशवर्मा कोणाकडे गेला नव्हता. राजाने त्याला इनाम दिले नाही. त्याची त्याला विशेष फिकीर होती असेही नाही.

मोहरा कधी कमी होणार नाहीत. तू किती मोहरा कोणाकडे दिल्यास तरी तितक्याच पुन्हा पिछवीत आपोआप येतील. ही पिछवी जवळ वसेपर्यंत तुला कसलीहि उणीव भासणार नाही. मला कधी मेढावधाचे शोष्यास तू वेष्टे येऊन मला हाक मार. मी एका क्षणात हजर होईन. पण एक गोष्ट लक्षात ठेव. माझ्याविषयी खुबून देखील कोणत्याही काही गोष्टे नकोस. कारण तू कोळ्यास तर मात्र जापली सेट अक्षय !"

यशवर्माच्या जीवनात त्या दिवसापासून शुष्कळच बदल झाला. स्वतः एक महाळ

बांधला व त्यांत राहू लागला. वरीचे फांदे पाहू लागला. त्याच्या बांध्याचे खोलीर सोन्याचे शाले. तो गरीबीत देखील गोर-गव्यांना हान करीत असे. सप्ताच श्रीमंतीस देखील करू लागला. त्याचे दिवस पाळलेले पाहून त्याच्या राणी तिच्यांना आनंदच वाटला.

त्याच्या वेळ मिळाला म्हणजे तो नदीकाठी जाऊन त्या धरी जाई व त्या गंधर्व खोला भेटून येई. दोघे कित्येक दिवस अशीच आनंदाने व सुखासमाधानाने रहात होती.

सुमारे एक वर्षे झोडले. मुडी पाडवा होवा. रावा सर्व मानकऱ्यांना भेजवानी देत असे. भेजवानी वाटासायचीच होत असे. भेजवानीच्या वेळी राजा सहज म्हणाला-
"आपल्या देशाची राणी खरोखरच राणी आहे. तिच्या बरोबरीची रूपवती या दुर्लभ काठेहि असेलसे मला वाटत नाही. आज राणी सहस्र स्वतः भेजवानीला हजर राहणार आहेत. त्यांच्याहून अधिक सुंदर स्त्री तुम्ही कोठे पाहली जसेल तर तसे तांमार्गे व तसे सिद्ध करून पण दाखवावे."

राजाच्या विनंतीस मान देऊन राणी सरकार भेजवानीसाठी आल्या. जे नोकर

राजाचा निरीष घेऊन गेले होते त्यांनी मान करी लोकांसमक्ष राजाने जे काही मागितले होते ते सांगून राणीच्या सौंदर्याची जास्तच स्तुति केली. राणी गव्याने पुढत गेली.

राणी आच्याबरोबर सर्व दरबारी उभे राहाले. स्वतः महाराज पण स्वागतसाठी उभे राहाले व म्हणाले-
"मी म्हणाली ते खरे आहे की नाही आतां गुपतीच सांगा !"

राणी सुंदर होती खरी, परंतु तिच्याहून सुंदर अनेक क्षत्रियांच्या बायका सुद्धा होत्या. पण राजासमक्ष कोण काय बोलणार. सर्व म्हणाले-
"महाराजांचे म्हणणे बरोबर आहे. देशाची ईश्वरी देखील राणीसरकारांच्या सौंदर्यासमोर मान खाळी घालून उभी राहील." परंतु यशवर्मा कांहीच बोलला नाही. इकडे तिकडे पडात बसून राहिला. पण राणीचे लक्ष सर्वांच्या तोंडाकडे होते. तिने यशवर्माकडे बोट दाखवीत म्हटले-
"तुमचा हा दरबारी चौडा उद्धट दिवतो आहे. त्याने माझ्या सौंदर्याचा अपमान केला आहे. त्याला त्याचे पाश्र्चिप मिळाले पाहिजे !"

ते ऐकून राजा संशयाने यशवर्माकडे पहात म्हणाला-
"यशवर्मा ! सर्वत्र राणीच्या

सौंदर्याची प्रशंसा करीत बसतां तू एकटा गुपचुप कां ? कारण कळले पाहिजे !"

यशवर्मा उभा राहून म्हणाला-
"महाराज ! इतक्या दखारी व मानकरी लोकांसमक्ष स्वतः राणीसाहेबांना बोलावून त्यांच्या रूपाचे वर्णन करणे महाराजांना किंवा राणीसरकारांना देखील शोभत नाही. सर्वांनी आपल्या होला हो देऊन राणीसाहेबांच्या रूपाची प्रशंसा केली आपण ही अपेक्षा ठेवणे देखील मला रास्त वाटत नाही. राणी सरकारांचे सौंदर्य खरोखरच अगर्जनीय आहे पण अप्रतिम नाही."

मोहरा कधी कमी होणार नाहीत. तू किती मोहरा कोणाकडे दिल्यास तरी तितक्याच पुन्हा पिछवीत आपोआप येतील. ही पिछवी जवळ वसेपर्यंत तुला कसलीहि उणीव भासणार नाही. मला कधी मेढावधाचे शोष्यास तू वेष्टे येऊन मला हाक मार. मी एका क्षणात हजर होईन. पण एक गोष्ट लक्षात ठेव. माझ्याविषयी खुबून देखील कोणत्याही काही गोष्टे नकोस. कारण तू कोळ्यास तर मात्र जापली सेट अक्षय !"

यशवर्माच्या जीवनात त्या दिवसापासून शुष्कळच बदल झाला. स्वतः एक महाळ

बांधला व त्यांत राहू लागला. वरीचे फाडे पाहू लागला. त्याच्या बांध्याचे खोलीर सोन्याचे शाले. तो गरीबीत देखील गोर-गव्यांना हान करीत असे. सप्ताच श्रीमंतीस देखील करू लागला. त्याचे दिवस पाळलेले पाहून त्याच्या राणी तिच्यांना आनंदच वाटला.

त्याच्या वेळ मिळाला म्हणजे तो नदीकाठी जाऊन त्या धरी जाई व त्या गंधर्व खोला भेटून येई. दोघे कित्येक दिवस अशीच आनंदाने व सुखासमाधानाने रहात होती.

सुमारे एक वर्षे झोडले. मुडी पाडवा होवा. रावा सर्व मानकऱ्यांना भेजवानी देत असे. भेजवानी वाटासायचीच होत असे. भेजवानीच्या वेळी राजा सहज म्हणाले-
"आपल्या देशाची राणी खरोखरच राणी आहे. तिच्या वरीवरीची रूपवती या दुर्लभत काठेहि असेलसे मला वाटत नाही. आज राणी सहस्र स्वतः भेजवानीला हजर राहणार आहेत. त्यांच्याहून अधिक सुंदर स्त्री तुम्ही कोठे पाहली जसेल तर तसे तांगावे व तसे सिद्ध करून पण दाखवावे."

राजाच्या विनंतीस मान देऊन राणी सरकार भेजवानीसाठी आल्या. जे नोकर

राजाचा निरीष घेऊन गेले होते त्यांनी मान करी लोकांसमक्ष राजाने जे काही मागितले होते ते सांगून राणीच्या सौंदर्याची जास्तच स्तुति केली. राणी गव्याने पुढत गेली.

राणी आच्याबरोबर सर्व दरबारी उभे राहाले. स्वतः महाराज पण स्वागतसाठी उभे राहाले व म्हणाले-
"मी म्हणाली ते खरे आहे की नाही आतां गुपतीच सांगा !"

राणी सुंदर होती खरी, परंतु तिच्याहून सुंदर अनेक क्षत्रियांच्या बायका सुद्धा होत्या. पण राजासमक्ष कोण काय बोलणार. सर्व म्हणाले-
"महाराजांचे म्हणणे शरीर आहे. देशाची ईश्वरी देखील राणीसरकारांच्या सौंदर्यासमोर मान खाळी घालून उभी राहील." परंतु यशवर्मा कांहीच बोलला नाही. इकडे तिकडे पडात बसून राहिला. पण राणीचे लक्ष सर्वांच्या तोंडाकडे होते. तिने यशवर्माकडे बोट दाखवीत म्हटले-
"तुमचा हा दरबारी चौडा उद्धट दिवतो आहे. लाने माझ्या सौंदर्याचा अपमान केला आहे. त्याला त्याचे पाश्र्चिप मिळाले पाहिजे !"

ते ऐकून राजा संशयाने यशवर्माकडे पहात म्हणाला-
"यशवर्मा ! सर्वत्र राणीच्या

सौंदर्याची प्रशंसा करीत बसतां तू एकटा गुपचुप कां ? कारण कळले पाहिजे !"

यशवर्मा उभा राहून म्हणाला-
"महाराज ! इतक्या दखारी व मानकरी लोकांसमक्ष स्वतः राणीसाहेबांना बोलावून त्यांच्या रूपाचे वर्णन करणे महाराजांना किंवा राणीसरकारांना देखील शोभत नाही. सर्वांनी आपल्या होला हो देऊन राणीसाहेबांच्या रूपाची प्रशंसा केली आपण ही अपेक्षा ठेवणे देखील मला रास्त वाटत नाही. राणी सरकारांचे सौंदर्य खरोखरच अजरर्णनीय आहे पण अप्रतिम नाही."

Fullscreen

127

26

178

“इतकी रूपवती दुसरी स्त्री दाखविल्या-
शिवाय तुला मी सोडणार नाही.” राजा
म्हणाला.

“इतर कोणाचे उदाहरण देण्याची गरजच
नाही. माझी स्त्रीच महाराणी पेक्षा खूपपरीने
जास्त सुंदर आहे !” यशवर्मा म्हणाला.

ते ऐकून सर्वांना आश्चर्य वाटले. यशवर्माचे
लस झाल्याची गोष्ट कोणालाच माहीत नव्हती.

“तर तू आपल्या बायकोला दरबारात
दखल कर ! कोण अधिक सुंदर आहे याचा
निश्चय आतांच्या आता झाला पाहिजे.”
महाराणी गरजली.

राजाने देखील होकार दिला. म्हणाला-
“जेऊन ये आपल्या बायकोला. ती अधिक
सुंदर असेल तर मी तुला माफ करीन.
नाही तर आजन्म तुलावास योगाचा
लागेन.”

यशवर्मा लगेच घोड्यावर बसून नदीकाठी
गेला व त्याने नित्याप्रमाणे आपल्या बायकोला
हाक मारली. त्याने कित्येकदा हाक मारली
पण ती आली नाही. त्याने अठ मोडली
होती आणि आपल्या बायकोच्या सांगण्या-
प्रमाणे वागला नव्हता. तिच्या विषयी इतरां
बघत तो थोरला होता. पण त्याला त्या

अटीचा विचार पडला. सोळातून निघालेला
यशवर्मा मुठलेल्या बाणासारखा परत येत नसतो.
ती त्याला दिसली नाही.

राजा त्याला तुरंगांत टाकणार हे माहीत
बसून देखील, बायकोची भेट झाली नाही
म्हणून निराश होऊन दुःखी मनाने तो
पस्त मारला. राजाने त्याला पाहिल्याबरोबर
विचारले-“कोठे आहे तुझी बायको ?”

“महाराज ! तिला येथे दरबारात आणणे
शक्य नाही.” यशवर्मा म्हणाला.

राजाने आपल्या दोघां शिष्यांना बोला-
वून यशवर्माला कैद करायला सांगितले.

म्हणून तोंडी गोटा घास घेतल्याबद्दल त्याला
शिक्षा झालीच पाहिजे.”

यशवर्मा अंधारकोटहोत आपल्या बायको-
च्या नांवाचा जप करीत मेलाला. त्याला
त्याची बायको कधी दिसली नाही की तिचा
एक शब्द त्याच्या कानीं पडला नाही.”

येथवर गोष्ट सांगून वेताळाने विचारले-

“राजा ! आतां तूच सांग, यशवर्माने हा
वेडेपणा का करावा ? त्याच्या थोळ्याशा
अयिवेकीपणासुळे एका बाजूला स्वाच्यावर
राजा व राणी रागावली व दुसऱ्या बाजूला
त्याची बायको देखील रागावली. इतरां-

प्रमाणें राणीच्या सौंदर्याची थोडी स्तुति करून टाकली असती तर त्यांत काय बिघडलें असतें ? त्यानें राजाला इतके चुष्कळ कां लेखावें ? कदाचित त्याला ह्या गोष्टीची धमंड चढली असावी कीं त्याची बायको एक गंधर्व स्त्री आहे व तिच्या कुपेमुळे त्याच्या जवळ अफोड धन देखील आहे. या सर्व प्रभाचीं उचरें माहीत असून तूं दिली नाहीस तर त्याचा परिणाम तुला माहीतच आहे, तुझ्या डोक्याचीं धेंभर शकलें होऊन तुझ्याच पायावर आवळतील."

"यदावर्मा राजाला चुष्कळ लेखित नव्हता ! तसें असतें तर गंधर्व स्त्रीशीं विवाह झाल्या- नंतर तो राजाची नोकरी सोडून केव्हांच निघून गेल्या असता. त्याची बायको एक गंधर्व स्त्री आहे. ह्या गोष्टीची किंवा त्याच्या फडे अफोड धन असल्याची धमंडपण त्याला

चढली नव्हती. तसें असतें तर तीं दोन्ही रहावी यामाठीं त्यानें तशी काळजी घेतली असती. इतरांप्रमाणें खोटे बोलत वेळ मारून नेण्याची त्याला संभव नव्हती. तो स्वभावानें निष्कपट होता. राजानें त्याच्या पराक्रमा- बद्दल त्याला कधींच कांहीं इनाम किंवा वक्षिस दिलें नाहीं. तरी तो राजाची नोकरी सोडून गेला नाहीं. उलट इमानें इतवारें त्याची सेवा करीत राहिला. यावरून तो राजाला चुष्कळ लेखित नव्हता हें सिद्ध होतें- निम्नधारण्य व निष्कपट स्वभाव दोन्हीमुळे त्याला खरें बोलण्याची संवय झाली होती. पण या गोष्टीचा काय परिणाम होईल याकडे त्यानें दुर्लक्ष केलें." राजा म्हणाला.

आ प्रमाणें राजाचें मीन भंग होताच वेताळ प्रेतावरोगर बहस्य झाला व झाडाच्या कांदीला लोंबवतू लागला.

धडा मिळाला

एका गांवात यज्ञशर्मा नांवाचा एक वेदशास्त्र संपन्न ब्राह्मण होता. चार वर्षांची बिल्बुकी होती. त्यावर त्याचा उदर निर्वाह चाले. त्याला बायको नव्हती व शूल्याळ देखील नव्हतें. म्हणून त्याला जें कांहीं मिळतें तें दान धर्म करण्यांत तो खर्च करी.

यज्ञशर्माच्या घरासमोर एका दाण्याचें घर होतें. त्याचे नांव नरसिंह असें होतें. दोघे लहानपणापासून मिन होते. पण दोघांच्या स्वभावांत मात्र फार फाक होता. नरसिंह स्वार्थासाठीं काय वाटेल तें करावला सिद्ध असे. यज्ञशर्मानें आपल्या मित्राच्या स्वभावांत बदल व्हावा म्हणून पुष्कळ प्रयत्न करून पाहिला, पण फुकट.

शुद्धां एका श्रीमंत गांवकऱ्याला पुष्कळ नवस केल्यानें सर एक मुलगा झाला. त्या

मुलाचे वारसें अर्धातच फार थाटानें झाले. त्या दिवशीं यज्ञशर्मालाच भटजी म्हणून बोलावण्यांत आले होतें. त्या श्रीमंत गृहस्थांत भटजींना एक पीतांबर आणि एक हिऱ्याची अंगठी दिली व नर भरपूर दक्षिणापण दिली. यज्ञशर्मानें अंगठी सर्व गांवकऱ्यांना दाखविली. नरसिंहाला त्याचा देवा वाटला. मी दिवसभर इतकी मेहनत करतो, पण मी कधीं अंगठी करून बोटांत घातली नाहीं, आणि या भटाला अंगठी मिळाल्याबरोबर गांवभर दाखवीत सुटला आहे.

दाण्याच्या स्वभावाची ओळख यज्ञशर्माला चांगली होती. त्यानें त्याच्या मनांतला भाव चटकन ओळखला. नरसिंहाच्या देखत त्यानें ती अंगठी एका डबींत ठेवली व डबी नवस केल्यानें सर एक मुलगा झाला. त्या

कोनाक्यांत ठेवून दिली. नरसिंह तें पाहून

मनांतल्या मनांत खूब झोला. त्याने त्या राजी ती अंगठी लावण्याचे मनांतल्या मनात बोजले आणि घरी निघून गेला.

मध्य रात्रीच्या सुमारास नरसिंह यज्ञशर्मा-च्या घरी आला. दरवाज्याला हात लावल्या बरोबर तो उघडला. बगदी मूर्ले म्हणजे महाभूर्ले आहे हा बट असा विचार करीत नरसिंह आत शिरला. यज्ञशर्मा घात खाटेवर पडला होता. नरसिंह दहदहू कौनार्यापर्यंत गेला आणि डबी उचलून अंगठी घेण्यासाठी हात लावला मात्र शास्त्र विंचू चावला. तो आदळला—“अरे बाप रे! विंचू!”

यज्ञशर्मा झोपण्याचे सोंग करून खाटेवर गडला होता, तो आवाज ऐकून उठून बसला “कीग तें! काय पाहिजे?” त्याने विचारले “ओहो! तू का नरसिंह? कशाळा रे आहास या रात्रीच्या वेळी? काही हव

आहे का? मला हांक का नाही मरसोम? विंचू चावला तुला? अरे रे! झोपण्याच्या आधी एक विंचू बिसला. तुला उखलं सकाळीं दाखवू या असा विचार करून डबीत ठेवला होता.” यज्ञशर्मा म्हणाला

पण नरसिंहला चांगली अडक पडली होती. त्याने आपली नूक कवच केली अगदी पाझर्यापासून त्याला खाणेंपिणें झांप काही सुचत नव्हतें.

“अरे वेळ्या हतका मोड कजाला तुला? देवानें तुला दिलें आहे तें मंदां कमी त्याहे का? त्यांत समाधान राहून बसलास तर फाही बिघडणार आहे का ही अंगठी मागितरी असतीस तर मी तला नमरी का?” नरसिंहने स्वतःचा कान घाला व त्या दिवसापासून त्याच्या स्वभावांत एकदल बदल झाला

गुणी गणोबा

गणोबाच्या आईला फार वाईट वाटलें की त्याला प्रयत्न करून एक मुलगी ठाविली नाहीं. पण त्याच्या नशिवांतच लग्न लिहिलेलें नाहीं व मुलेचें तोड पाहणें आपल्या नशिबी नाहीं आला साऱ्या जगाची फाळजी स्वतःचीच नाहीं एवढा पैसा खर्च करून मुलगी ठाविली नाहीं म्हणें, तिचे दुसऱ्यावर प्रेम आहे, त्याच तीं लग्न करणें बरोबर वाटलें नाहीं. म्हणाली “हात टेंकले तुझ्या सवारी” त्याला मज विहिरींत दळखून दे आणि हा माकड ”

पण आई. माझ्या गुरूनें मला नेहमीं गणेशायें संघ शरीरम् ” वाच उपदेश द्या आहे आणि तूच विचार कर, बिकत घेऊन साऱ्याच्या खीचगेवर संतार सुखाचा बग होणार. माझ्या जोगती नी बायको

असेल तिच्या बरोबर संतार सुखाचा होईल असें नाहीं का तुला वाटत?” अशी आईची समजून घालून व लग्न झालाशिवाय घरी परत येणार नाहीं असा मनाशी निश्चय करून गणोबा बगगाहेर पडले. संव्याकरणी ते एक गांव आलांहुत पलीकडच्या गांवीं जाण्यामाठां चालत असता त्यांना एक म्हातारा पाठीवर एक मोठें ओसें घेऊन जात बसलेला मेढला त्या द्विवशी त्या गांवचा आठवड्याचा बाजार होता. बरेचसे सामान घेऊन म्हातारा गांवीं तिघाला होना. त्याला चालवत देखील नव्हतें.

गणोबाची त्याची ती स्थिति पाहून त्याला विचारलें “मी धेऊ का हें ओख म्हातारा चकित होऊन गणोबाकडे पाहू लागला. या कलियुगांत अशीं परोस्कारी बग होणार. माझ्या जोगती नी बायको

हांता ! कोणत्या मुहूर्तावर व कोठे झाले
हैं सर्व पुराव्यासकट दाखविले नाही तर हैं
खोटे खरे कसे व्हायचे ?" म्हातारा म्हणाला.

"ठीक आहे ! तर मग मी लक्षात लया
आहे मी वधू शोभण्यासाठीच घराबाहेर पडलो
आहे ! सहनीं तुमचे काम मागेळ व माझे
काम देखील होईल" गणोवांनी मुनविले.

"पण मी आपल्या उपकारकत्यांही
असा द्रोह करायला तयार नाही, मुलीची
पत्रिका तिच्या नवऱ्याच्या विरुद्ध पडत आहे.
लक्ष झाल्याबरोबर तो मरणार ! तेव्हा मला
हैं लक्ष कर्तव्य नाही," म्हातारा म्हणाला.

"मला मृत्यूचें मय नाही, " परोपकाराचें
सिद्धे शरीरम्" वसा माझ्या गुरूचा मला
उपदेश आहे. परोपकार करीत असता
मरण झालें तर मनुष्य सरले स्वर्गांत जाय
गणोवा म्हणाले.

शारदा म्हणाली "पण मी या चिंता
तयार नाही. पवित्रतेचें पातक कयाळ
वेऊन मी जिवंत राहण्यापेक्षा वधारण्याचें
मेळयें तर मला जास्त सुख वाटेक."

पत्रिकेची गाष्ट ऐकून देखील गणोवा
लक्षात तयार झालेले पाहून म्हणाला आश्चर्य
वाटलें, पण त्यानें आपल्या मनाचे संभारान

कला गान्त की फलवृत्त मुक्ती गळ्यांत
वापल्याचें पातक तरी लागणार नाही. त्यानें
लक्षात आलाविले. पाटलाला व गांवातल्या
लक्ष मा + त्या लोकना बोलवून लक्षाचा
मूढत प्रथित्या व लक्षावशी आपल्या नाती
लक्ष कर्तव्य आहे

गणोवांनी मुलीची पत्रिका पाहत
मनोबल वृत्तविरुद्ध वाने, धर्म वनो द्वागान
तुल्य लक्ष कर्तव्यामाग पण कस होत, ते
पण प्रविष्ट खरे ठराचें म्हणून त्यानें
मरणाने काही तरी औषध काढविलें व
गणोवांनी प्यायला दिलें तें पाणी प्यायल्या-

बरोबर गणोवा घेरी येऊन बेंडुळ पडले
लक्षाच्या मांडबांत झोककळा पसरली, सर्व
रहें लागली. मडजी म्हणाले

"तरी मी सांगत होतो विधिलिखित
कधी टळतें का ! तरणा बांड पोरगा होता,
जगाच ह्याला पेटून जीव घोब्यांत घातला
त्यानें." मडजी म्हणाले.

पण गणोवांना फाय झालें आहे
हैं कोणी जाऊन पाहिलें देखील नाही
ते जिवंत आहेत की मेलले हैं देखील
पाहिल्याशिवाय स्मरण यात्रेची तयारी

गणोबांना घरवाहेन आणून त्यांच्या डोक्यावर वाग्नरभा पाणी आंठण्यांत आले त्याबरोबर गणोबांना ठसका लागल्यासांग्ये झाले आणि ते मडमड ओंफले, मटेजीनी पाण्यांत धाडून दिलेल्या विधाना त्याच्यावर तेवढाच परिणाम झाला.

मटेजीना कळले की आतां विंग फुटणार, म्हणून त्यांनी सागायला सुरवात केली की मी नवरदेवाचें नोंड पाहल्याबरोबर त्यांना आयुष्य उठंड असल्याचें कळणवले होतें, परंतु वधूच्या पत्रिकेप्रमाणें कांहीं झाले तर तो अपयशकृत होईल असा विचार करून मी पाण्यांत अमृत घुर्ण घालून दिलें हातें म्हणूनच नवरदेव बोंबले. पहा! आता तुम्ही विचारात की मग तुम्ही ही गोष्ट प्रथम कां नाहीं सांगितली! त्याचें कारण असे आहे की वधूच्या पत्रिकेप्रमाणें पतीचा सत्य हा

झाडच पाहून ते मोक्यांत राहू नयेत म्हणून ते जमनाचें कोंटें त्या विंग करून मी काहीं ओंफले नाही, वानां अनिष्ट ग्रह सवें टळले आहेत व दोबांचा संसार मुद्याचा होणार आहे "

मटेजीच्या बोलण्यावर सर्वोचा विषय बसला, गणोबांनी आपल्या सासुराच ही तीन दिवस राहून आज्ञेसासऱ्याचा निरोप घेतला घरीं जाऊन त्यांनी आईला नमस्कार केल्या गणोबांचे असे चिन्तनांमाट लक्ष झालेले राहून व आपली सून रूपवती व गुणवती आहे हे पाहून स्थानारीला आनंद झाला

आमदा आपल्या पतीला प्रत्यक्ष ईश्वराचें अवतार मानी. कारण स्वतःचा जीव वाक्यांत पळून (नवरदेवा) मध्य कल्याणातून वयर आणून तो ईश्वराचें पुढील आयुष्य, मुक्ता मनाच्याने आणें

[समाप्त]

गुलाम निरकाम

मनुगमान उगाड एक काळ्यांरीस जावारां स्यात असे त्या व्यापाऱ्याला एक वेड लागू होता त्याचें नांव अलीशार असेल त म्हणतार व्यापारी आजारी पडला व त्या दुखण्यांतून उठण आतां शक्य नाहीं ते म्हणतार त्यानें आपल्या मुलाला जेवळ जालातून त्याला म्हटले "वाळ! डोळे खोचून तुझ्या हिताच्या दोन गोष्टी जागर आहे हें जग म्हणजे एक भयंकर जंगल समज. झात मनुष्याचा मुखबटा व जंगल आपटें राहतान. त्यांच्यापासून स्वतःच्या मरण फार नावडण्यात रागवें लागत, तुझ्या अंगांत शक्ति असेपर्यंत ते मरतार करण्यांत आपले जीवित खर्ची घालता त्याचा मोबदला मिळेल अशी त्या गाव मनांत बाळगूं नकोस, आपली

एक गोष्ट, खरें पाहिलें तर परोपकार करण्यास फार क्वचित संधि मिळते, तुझ्याजवळ जी घनद्रोळत असेल ती लवई खर्ची नकोस. कारण जग तुझी किंमत तुझ्या घनावरच करणार, दुसरी गोष्ट म्हणजे दाऊ पिणें वाईट. मनुष्याचें त्यामुळे शारीरिक आणि नैतिक पतन होतें "

अलीशारनें त्या उपदेशाप्रमाणें वागण्याचें वचन दिल्यावर म्हाताऱ्यानें कार्यक्रमचे डोळे मिटले, वडील वारुबावर अलीशार एक वर्षभर त्याच्या उपदेशाप्रमाणें वागला. पण पुढें त्याला वाईट संगत लागली. नीच, दुष्ट व निकट्यागी लोकांच्या नादीं लागून तो वाईट मार्गाला लागला, एकदां पांऊळ चुकतें कां पुन्हां सावरणें कठीण जातें तसें झाले त्याचें. व्यापारांत नुकमान होऊं लागलें.

घरदार जमीन गुमला सर्व घालवून बसला. तेव्हा त्याचे डोळे डगडले. माणसाला अकल फार लक्ष्मी येते. अमावस्याच्या कफळ्या सरीज त्याच्याजवळ काही उरले नाही.

जगात त्याच्या मित्रमंडळींनी विचारपूस करण्याची सोहून दिली तेव्हा कोठे रमाला त्याच्या बडिलांनी मरणसमयी केलेल्या अपदेशांची आठवण झाली. राजवाड्यांत रहान हाता पण भीक मागून पोट भरीन होत.

एकदा तो भीक मागत बागारात निघाला असता त्याला तेथे एका जागी लोकांची गर्दी दिसली. तो देखील गर्दीत शिरून गर्भेत

पहायला उभा राहाला. तेथे एका मुरग गुलाम सुलीचा लिलाव चालू होता. तिने सौंदर्य खरोखरच अप्रतिम होते. त्याने त्याने वेळोवेळी त्याच्याकडे पहात उभा राहिला.

गुलामांचा व्यापारी मोठ्यामात्रेने ओरडून सांगत होता “है सौंदर्य दुनियन कोठे मिलणार नाही. पद देखील हे सौंदर्य पाहून आपले तोंड लपवीत पाहू तर फिक्त असावा.”

एक जण म्हणाला “पासो गिनर मशीद अलदील नांवाचा एक तानाग ओरडला ‘सहासो!’ आपली एकत्रप “सातसो” म्हणाला. त्याबरोबर तानाग ओरडला—“एक हजार” ते तानाग गुलामाच्या व्यापाऱ्याने गुलाम तानाग मालकाकडे विचारले “एक हजार किती या का?”

मालक म्हणाला “हरकत नाही तर विचार’ कारण मी तिला वचन दिले आहे की ज्याला ती पसंत करील त्याच्याच तान तिला विकण्याचे तिलाच विचार.”

म्हणून व्यापाऱ्याने गुलाम तानाग विचारले—“अमरुत! रशीद

तानाग मान्य करावली का?” तिने तानाग देला

ज्यापाचा व्यापाऱ्याने पुन्हा ओरडून सांगत होता “साहून बात किमन बावला कोणी तयार आहे का?”

दोघे लक्षे पुढे आले. एकत्रप रशीद इतका म्हातारा नव्हता. तरी त्याने कैमाला कलम लावल्याचे स्पष्ट करून दिले. दुसऱ्या एकाच एक डोळाच नव्हता. आपला एक तोंडाची बेंबीपयत लावू लचक होती

चमकताने त्यापैकी एकाकडे देखील पसंत होती व तोंड फिरवून उभी राहिली.

पण तिला समोर अलीशारा दिशल्या. त्याने सौंदर्य पाहून मात्र ती त्याच्याकडे पहात उभी राहिली. ती म्हणाली “मला हे जे किमत देतील त्या किमतीवर आपल्या हाती विकारो.” असे मागून ती एक गाणे म्हणू लागली. त्या गाण्यात पुरुषाच्या सौंदर्याचे वर्णन केलेले होते तिच्याकडे पहात तो व्यापारी म्हणाला—“पोरगी हिरकणी आहे खरी! नुसते सौंदर्यच नव्हे गुणवत्ता आहेत.”

अजून गुला हिच्या गुणांची कल्पना कोठे आहे? हिला ताचता येत काशिया

सांगितल्या होत्या त्या घेऊन आला. जमकटने आपले घर खूप सजवले. नी पडवी झोपडीच एकाद्या दिवाण लाण्यासारखी सुंदर बिरू लागली. तिने ठिचे लावले, दोघ वसुन जेवली, अशा तऱ्हेने दोघांचा संसार खूप आटला.

जमकटला गाळिले विणना येत होते व कशिदा काढता येत हाता. तिने गाळिले विणले व कशिदा काढून सुंदर पडदे तयार केले. तिरमिराक्या रंगाची नकशी काढून पडद्यावर सुंदर वृक्ष, पक्षी व जीवजंतु काढले. एक पडदा करायला तिला पुरा एक आठवडा लागला. ही पुढा झाल्यावर तिने त्याची सुंदर पडदी घातली व अलीशारच्या हातान देत म्हणाली "ही बाजारात घेऊन जा! दोघ मुखांनं राहू लागली. दोघांच्या गुच पत्रास दिनार तरी किंमत खास मिळेल. नरोवर प्रेमात वृद्धि होत गेली. पण त्याहून कमी किंमतीला विकू नका. चार दिवशी .. पुढील गोष्ट पुढील अर्क-

चोयला दुपयान ११ वरून किंमत देऊन त्याला विकत. कमी किंमतीला विकलीत तर आपलेंच नुकसान होईल.

अलीशारने त्या पडद्यांत विशेष काय ते समजून घेतले व बाजारांत निघाला. त्यान एका आळशीच्या व्यापाऱ्याच्या हातान पडदा पत्रास दीनार घेऊन विकला. जमकटने ते पैसे देऊन पुन्हा अलीशारला घरागा- पाठविले व पुन्हा नवीन कापड धागा, व नवे वस्तू मागविल्या. तिने एका अ- व्याप आणली एक पडदा करून दिला. तो त्या- दुसऱ्या एका व्यापाऱ्याच्या हाती पत्रास दीनार घेऊन विकला.

अशा तऱ्हेने दोघांचा संसार शांत व दोघ मुखांनं राहू लागली. दोघांच्या गुच पत्रास दिनार तरी किंमत खास मिळेल. नरोवर प्रेमात वृद्धि होत गेली. पण त्याहून कमी किंमतीला विकू नका. चार दिवशी .. पुढील गोष्ट पुढील अर्क-

देवाचा वर

जोतून भंडळी बाळजीच्या दर्शनाला जाऊन पोहोचून मुलांनी आजोबांना भेटायला आणले. आजोबा म्हणाले— "होय ! असेल त्याचा काही तरी नवस ! म्हणून निघाले अम्मीलाल."

नवम म्हणजे काय आजोबा ! " आजोबा म्हणाले— "होय ! असेल त्याचा काही तरी नवस ! म्हणून निघाले अम्मीलाल."

नवम म्हणजे काय आजोबा ! " आजोबा म्हणाले— "होय ! असेल त्याचा काही तरी नवस ! म्हणून निघाले अम्मीलाल."

नवम म्हणजे काय आजोबा ! " आजोबा म्हणाले— "होय ! असेल त्याचा काही तरी नवस ! म्हणून निघाले अम्मीलाल."

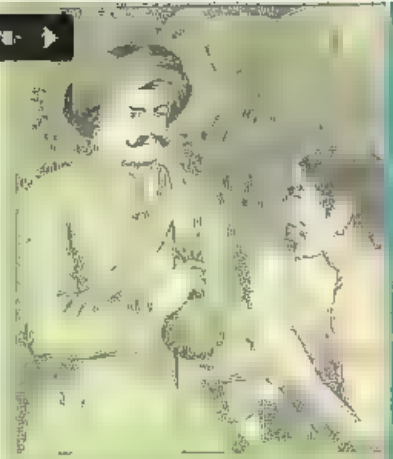
"वेढे आहां झाले. देवाजवळ काढून घेऊन आणले. आजोबा म्हणाले "मग देव कसा देतो हो ?" मुलांनी विचारले.

"एक गोष्ट सांगतो म्हणजे कळेल मुलांनं." असे सांगून आजोबांनी गोष्ट सांगायला मुलांत केली

एका गांवा एक सांभाचे देऊल होतं देवळात शंकराची पिढी होती व समोर नंदी होता. एका बाजूच्या कोनाच्यात देवीची मूर्त होती व दुसऱ्या बाजूला गणपतीची मूर्त होती. लोक देव दर्शनाला जात त्यात एक जण गावातल्या सर्वोच्च श्रीमंत लक्षाचीश होता व एक सर्वांत गरीब मजूर

एकादा तो लक्षाधीश उद्दिगं देव दर्शनाला गेला. देवळात पाऊल टाकल्याबरोबर त्याला

गणपती व गणपतीच कोकत भगवान न
सर्व, नंतर त्याने देवळात आऊन पाहिले
तर बात कोणी नव्हते. मग -
खात्रीच पटली

ज्याला मृदभर तडिले निवृत्ती करीत.
त्याला एक कास तपवे? या एक कास
होण्याचा उपशेग कसा करावा हे देखील
झाला कोठे घडले आहे. त्याला मुला
समाधानाने रहायला सोमर हवे पुरतील फार
तर एक हजार! लक्षाधीशाने विचार कला

असा विचार करीत देवाला त्याने नमस्कार
केला व घरी निघून गेला. त्याला रात्रभर
झोप आली नाही. जर गणपतीने असा
मजुराचा एक कास तपवे म्हणजे मजुराचा
एक हा कास वचा व मजुरांना पडेल तो
सकटानुसार शब्द लक्षात आण केले पडत

त्या लक्षाधीशाने सभासो ठरविले.
तो पहाटे उठून त्या मजुराकडे गेला
आणि म्हणाला "आज तुला जितके पैसे
मिलतील सर्व मला दे, मी तुला व्यावहृक
सोमर हवे देईन"

मजुराला आश्चर्यच वाटले. म्हणाला -
"कशाचा थड्डा करता गरिबाची?"

गणपतीच्या हातून कास पडले
तर त्याने देईन. पण तुला जितके
पैसे मिलतील सर्व मला आणून दिव दे पाहिजेम
तुला तपवे कास तपवे कास

त पकल मजुरांनी गोष्टी सांगितली
राग झाला. म्हणाला "तुम्ही आपले पैस
आपल्याचकडे ठेवा व मला मी त्या स्थितीत
आहे त्याच स्थितीत खुशाने राहू द्या."

"मी होटे दोल्हा आहे धने का वाट
तुला? एक हजार नाही दहा हजार देता
अगदी खरे! पण एका अटीवर, तुला व
काही आज मिळेल ते सर्व तु मला दिव
पाहिजेम." लक्षाधीश म्हणाला.

"पाच दहा हजारच्या गोष्टी मला काय
करत आहे? मला हे सर्व काही
करत नाही." मजूर म्हणाला.

परमेश्वर स्वये पाहिल्याशिवाय मजुराला
खरे वाटणार नाही असा विचार पडत तो
लक्षाधीश घरी गेला व पन्नास हजार रुपये
भेऊत आला आणि म्हणाला

"हे मे बाबा! हे सर्व धन तुझे. पन्नास
हजार आहेत बरोबर. तुला ही सर्व थड्डा वाटत
आहे. पण थड्डा तेव्हा, तुला आज जे काही
मिळेल, मग तो एक पैसा असो की एक लक्ष

रुपये असोत, मला दिले पाहिजेस देवाला
खात्री ठेवून शपथ घे!" लक्षाधीश म्हणाला.

साक्षात् शंकराच आपल्यावर शपथ
होऊन या लक्षाधीशाच्या रूपाने देऊन आप-
ल्यावर ही कृपा केली आहे असा विचार
करून लक्षाधीशाने सांगितल्याप्रमाणे त्याने
शपथ घेतली. लक्षाधीश पन्नास हजार रुपये
देऊन व निवान पन्नास हजारचा तरी आ
सोद्यास फावदा होईल असा विचार करून
आनंदाने घरी निघून गेला.

संध्याकाळपर्यंत लक्षाधीश मजुराची वाट
पहात घरी बसला होता पण तो आला

कोणीतरी बोलत असल्याचा भास झाला.
"हा गरीब मजूर किती वर्षे झाली, निवृत्ती
तय्यमस्ते येउन भक्तिभावाने तुमची आराधना
करतो आहे पण त्याची गरिबी का दूर करीत
नाही?" बायकी आवाज होला.

"वरें तर मी तमेंच करीन! गणराज
त्या संध्याकाळच्या आत त्या गरीबाचा
एक कास स्वये मिळतील असे काहीनरी
कर." जस पुरणी आवाजांत कोणी तरी
म्हटले

"वरें कर्ता" तरुण पुढकी आवाजात
उत्तर आले

नाही तेव्हा तो मजुराच्या घरी जाऊन म्हणाला "काय रे! तुला आज काय मिळाले! देऊन टाक मला."

मला एक पैसा देखील मिळाला नाही मालक!" मजूर म्हणाला.

लक्षाधीशाला वाटले की स्वयं धर्मेता व गणपति तिघांनी आपल्याला फसविले, तो भीत भीत देबळात गेला. तो आत पाऊल टाकणार, इतक्यात त्याला आतून शेकराचा वेवाज कुंजाला वाजत गाताना "मी या गरीब मजुराला आज तेंव्हा कालच्या आत एक लक्ष रुपये द्यायला आंगठ्यात आरत देलेस या

स्वाधीनपणाने पन्नास हजार देवघर आदित वाकी पन्नास हजार पण देवघर उत्तर आले लक्षाधीशाला राग आला तो आत गेला व शेकराच्या मूर्तीला हटवून

त्रिचाले लागला-"तू कोण रे माझ्याकडून पन्नास हजार रुपये देवघराला? हे कोण तुझे ओदार्य झाले?"

तेव्हा काय झाले, कळले? त्या लक्षाधीशाने दोन्ही हात गणपतीने आपल्या सोड्डेने चट्ट घालून ठेवले

लक्षाधीश मोंट्याने ओरडला--"चाच वाय! हा काय न्याय झाला देवा! मंड माझा हात "

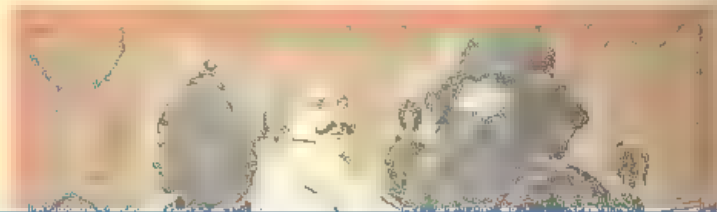
तु मजुराची पत्नीस हातास घेऊन घेऊन कावून घेतोस मंड माझा हात "

गणपति म्हणाला, तबारा लक्षाधीश काय करणार कुंजाले झाले व म्हणत गाता पन्नास हजार त्या शरिवाकडे मुकाट्याने पांचने केले.

गणपतिने गणपतीच्या मूर्तीला हटवून गणपतीच्या मूर्तीला हटवून

इंद्र व वायू यांच्या एक विद्वानाच्या श्रीमंदीत तर आपला खात्रीने फायदा होईल! म्हणून सरदार रहात असे. तो तरुण होता व ती एकदा आपल्या मन्त्रशाला म्हणाली "मन्त्री मला साहजिक आम्हाला दान दान वस्तू वस्तू दान कोणताही वस्तू मी माझ एकदा वाट पहात घरी वसते, मला तबारा एकदाही घरी वसते. कब व गणपति कबच तसे असे नाहींतर मी स्वतःची कधी तुला सोडून जाईन का?" पति म्हणाला. असे काय काय जमते धोंगाला माहीत की मनाविरुद्ध स्वके दिवस बाहेर रहावे लागते. कळू दे नरी! आज मांगिनलेच पाहिजे नाहींतर मी जेवणार नाहीं" मी अगदी गळीच पडली. निने फारच हट्ट केला म्हणून शेवटी तिच्याकडून आगा झुपवा करवून को ती ने

त्याच्या वायकीने जणुकाही आपल्याला काय करायची ही सर्व चवकशी अशी बतावणी करीत बाबुबाबि गरीबदून ते गुपित पण काढून घेण्याच्या हेतूने पडले.

"तं मी नाही कोपारु सांगत, कारण ते गुपित जर का कोणाला कळलं व त्याने मध्ये कपडे तेथून उचलून नेले तर मला आजन्म लांडग्याचं आयुष्यच घालवावं लागेल." सरदार म्हणाला.

ते ऐकून त्या वाईला परमानंद झाला, पण तिने तो उर्बाविल्ल नाही व येमाचा आज आपण त्याच्याकडून ते शुभित फाहिन घेण्यासाठी वित्तं हट्ट घेऊन. चिचाच्या सरदाराने तिच्यावर विश्वास करून तिला ते गुपित बेखोळ सांगून टाकलं म्हणाला "रानात पण ओसाड पडकें देखून आहे त्यात एका छुडपाजवळ एक डगड आहे, त्या डगडाच्या पोकळीत मी कपडे छपवून ठेवून हेतं."

ते गुपित कळल्यावर तिला तिच्या नवऱ्याला धाडसची रत्ना घायला राणी मिळाला नवरा निधूष गेल्यावर ती वापरुया धिक् करावा आजन्म भेटली व त्याथ तिने सारे गुपित जाऊन सांगितलं, तिच्या मागच्या

वरून व तिच्या इच्छांभागे ती रत्ना गुप्त हेवळीत गेली आणि तिच्या नवऱ्याचे कपडे आपण त्याने तिला दिले.

लांडग्याचं रूप घेऊन सरदार तीन दिवस रानात फिरला चवथ्या दिवशी तो आपले कपडे घेण्यासाठी देवळात परत आला, तेथे त्याला नेथे कपडे दिसले बाहोत, त्याच्या बाकरीने त्याला फसवण्याचं स्थाना कळलं, पण वायकीला स्वावल्ल शिक्षा किंवा वंड देण्यासारखी त्याची स्थिती नव्हती, कारण तो आपल्या लांडग्याच्या रूपातच रातांत गेला असता तर गावातले लोक व कुत्री त्याच्या लपटार थावून थाली असता व त्याला ठार केले असतं, म्हणून तो रानातच राहू लागला.

वायकीने नवरा थरा परतला नाही म्हणून रुड्याचं सोग केलं, पण तिचा सग हेतू दुसऱ्याच होतो. तिने काही काळ लोटल्यावर आपल्या प्रियकराची तस केले दोपे आनंदाने निश्चितपणे राहू लागली.

एक वर्षे लटले, सरदार लांडग्याच्या रूपाने रानात डिटत असे. रानात जी जेवून घेई जेवतरे मिळत, त्याची लांडग्यासारखीच शिकार करी आणि

साई, तो खरोखरच लांडग्यासारखाच राहू लागला होता.

एकदा रामा शिकारीला त्याच रानात गेला, त्याला व त्याच्या कुटुंबाला लांडग्याचा वास आला, कुत्री लांडग्याचा पाठलाग करू लागली. राजा व त्याच्या बरोबरचे लोक बोळवळून कुटुंबाच्या पाठीमागून लांडग्याचा पाठलाग करू लागले.

लांडगा शिकारी कुटुंबासमूह आपला बचाव करीत दिवसभर पळत होता. अगदी दुसून गेला होता, सर्व अंगाळ काटे बोचल्यामुळे बाळग्यासारखी ओकें पडली

गुपित काणाजवळ सांगणार नाही, सरदार वायकीला म्हणाला "मी आठवळानून तीन दिवस लांडग्याचं मोग घेऊन जंगलभर फिरून येतो हे माझे तीन दिवसाचं गुप्त काम आहे."

"रानात जाऊन मी आपले सर्व कपडे एका जंगली लपवून ठेवून देतो. लांडग्याचे रूप घेऊन तीन दिवस हिंठल्यावर पुन्हा आपले कपडे घाळून मनुष्य रूप घेऊन घरी परत येतो."

"तर मग ते कपडे तुम्ही कोठे ठेवत कोणत्या सोपवत फले नाहीत माई

होनी. अगदीं आतां मगयला तयार होवन तो एका बागीं उभा राहिला, कुत्रीं जयळ येउन पोचली. राबा व त्याचे साथीदार पण पोचले लांडग्यांच्या रूपांत राहणाऱ्या सरदारानें आपल्या मालकाला ओळखलें. तो राजाच्या घोड्याजवळ गेला व राजाच्या पांयावर आपला एक पाचव डोकें ठेवून उभा राहिला. सर्वे शक्ति झाले, राजा म्हणाला "हाडगा क्षरण मागतो आहे" थाला कोणी हात लावू नका सोबा शाला अंगलंत." राजानें त्याला सोडायला हुकूम दिला पण लांडग्याने राजाला सोडलें नाहीं. राजा राजधानीकडे परतण्यावर त्याच्या पांयावर तो पाळलेल्या कुज्यामारखा बाळ, त्याच्या राजधानींत गेल्यावर तो नेहमीं राजा वरोवच राही. राजा झोंपला कीं त्याच्या पळगातवालीं पडून राही. राजाच्या देसाक इतर कुज्यापेक्षा तो लांडगाच जास्त अंबड लागला

पुढें काहीं दिवसांनीं राजानें दरबारांत आपल्या सर्व सरदारांना बोलाविलें ह्या त्यांचां लांडग्याचें रूप घेऊन दिडणा या सरदारांच्या बायकोचा प्रियकर पण तो त्याला पाहतांच लांडग्याने त्याच्या आंगावर

इतर गांवां आणि त्याची नरडी धरून पुढें काहीं दिवसांनीं राजा पुन्हां त्याच त्याच्या बायले पाडलें. पण पुढेवानें इतर रानांत शिकारीला गेला तो रानांतल्या त्याच्या अंगवळी मागे ओढून त्याला एका दृग्द्वार बंगल्यांत उतरला. तो बंगला पाहून त्या दिवशीं तीनदां लांडगा लांडग्याच्या शेषांत दिडणाच्या सरदाराचाच तो बंदगवर् धावला. तें पाहून राजाको होता आपल्या स्वामीभक्त सरदाराचा तो पण त्याच्या बायले काडगा नेमका त्या बंगला आहे हें ऐकून राजानें त्यतच उतर-मरणाकडून बायला कां घाकतो आहे ? प्याचें टाकिलें होते. त्या सरदाराच्या बायकाजें आपल्या प्रियकरावर राजा खूश रहावा क्षमा विचार करून राजाच्या स्वागता साठीं आपल्या पत्नीच्या बंगल्यांत मोठी मेजवानी दिडी ती राजाच्या स्वागतासाठीं म्हणून आपल्या प्रियकरावर राजा त्याने

त्या अप्सरांसाठी एक वाडा बांधला व त्यांच्याबरोबर विवाह करून तेथेच विहार करू लागले.

धर्मयुत मुनींनी ही कथा सांगितल्यावर राम-लक्ष्मण सीते सह आश्रमांत येऊन पोचले. आश्रमवासियांनी त्यांचे प्रेमाने स्वागत केले. राम, लक्ष्मण व सीता महिने दोन महिने एकेका आश्रमांत रहात व कधी मुनींना आशीर्वाद देत सुमारे दहा वर्षे वनकारण्यांत राहाले.

दहा वर्षे गोटल्यावर राम, लक्ष्मण व सीता मुनींंच्या आश्रमांत राहावयास वृत्तांत सांगितला.

आले. एकदा त्यांनी मुनींचा विचारले-
“अगस्त्य मुनि येथेच कोठे तरी राहतो असे आम्ही ऐकतो. पण ते नक्की कोठे राहतो हे आम्हांला कळले नाही. आपल्याला त्यांचा आश्रम कोठे आहे हे माहीत असल्यास सांगण्याची कृपा करावी. त्यांच्या दर्शनाची अभिलाषा आहे. आमच्या हातून त्यांची देखील थोडी सेवा वडावी अशी मी इच्छा आहे.”

मुनींंच्या मुने म्हणाले-“मी देखील तुका हेच सुचविणार होतो. तुंच विचारलेस म्हणून बरे झाले, येथून दक्षिणेकडे चार योजन वास्तू गेल्यास तर तुका अगस्त्य मुनींचा आश्रम दिसेल. तो एक थरकट सुंदर आश्रम आहे. त्यांच्या दर्शनासाठी जावयाचे असल्यास अवश्य जावे. शुभकामना कधी उशीर करू नये.”

रामाने मुनींंच्या कर्मांचे आभार मानले व त्यांचा निरोप घेऊन सीता व लक्ष्मणासह राम अगस्त्य मुनींच्या आश्रमाकडे निघाला. वाटेत रामाने लक्ष्मणा व सीतेला अगस्त्य मुनींचे चरित्र वर्णन करून सांगितले आणि वातापि व हरवल या दोघां राक्षसांचा वृत्तांत सांगितला.

हरवल व वातापि सांराचे दोन राक्षस होते. त्यांची विशेष आक्षणांना फेकून सोडून टाकले होते. हरवल आक्षण घेण करण करून समूह माघेत बोल. तो आक्षणांना म्हणे-“गुजरी, या! बाव आगच्या परी आढ आहे. आण कृपा करून जेवाण्या देवे. आक्षणांना ते सर्व खरे वाटे व ते जेवायला जात. वातापि भक्ष्याचे रूप घेतून येई व त्याला कापून त्यांचे मांस हरवल आक्षणांना वाढी. सांरां पिते आटोपस्वरुप हरवल वातापीला इक मारी-“वातापि! ये आतां.” वातापि अकल्पसागरा “वे...वे...” करीत आक्षणांचे घोट काढून बाहेर येई.

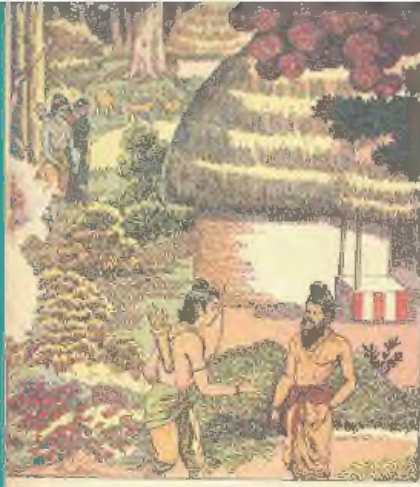
अशा प्रकारे दोघांनी अनेक आक्षणांचा वध केला. एकदा हरवलला अगस्त्य मुनि दिशले. त्याने प्रार्थना केल्यावरून ते देखील जेवायला आले. त्यांना देखील वक्त्याचे मांस खावे. ते हात धुवायला बाहेर आले तेव्हां लक्ष्मणने त्यांना हात धुवायला पाणी देत म्हटले-“वातापि ये आतां!”

अगस्त्य मुनींच्या भावाने पुढे येऊन राम, लक्ष्मण व सीतेचे स्वागत केले. ती राम वातापि कोठे आहे? तो तर केव्हांच यत्रोवरी पोचला. आगला मऊ मेक्याचे

कटल्यावर हल्लला भयंकर राग आला. तो अगस्त्य मुनींना सांगला धांवला. पण त्यांच्या डोक्यांतून नणू अग्निवृष्टीच झाली व ती मम्म हांडून गेली. एका आश्रमाकडे घोट दाखवून रामाने येथवर गोष्ट सांगितली व लक्ष्मणाला म्हणाला-“अद्या शक्ति-शाली अगस्त्यमुनींच्या भावाचा हा आश्रम आहे.”

अगस्त्य मुनींच्या भावाने पुढे येऊन राम, लक्ष्मण व सीतेचे स्वागत केले. ती राम तेथेच विश्रांतिसाठी थांबून दुसऱ्या दिवशी उमावतीच राम लक्ष्मण सीतेसह पुढे निघाले.

अगस्त मुनींच्या आश्रमाकडे जात असता त्यांना वाटेत इथीनी उपटून टाकलेली काही शाई दिसली. पक्ष्यांचा मोड आवाज ऐकू आला, अगस्त्य मुनींच्या आश्रमाकडूनचा प्रदेश शांत व सुंदर होता.

राम लक्ष्मणाला म्हणाला—“अगस्त्य मुनि फार मोठे मुनि आहेत. माझ्या विन्ध्य पर्वताने सूर्याचा मार्ग आक्रमण केला. पण तो अगस्त्य मुनींना फार आदर करीत असे. अगस्त्य मुनींना नमस्कार करण्यासाठी तो वाकला तेव्हा अगस्त्य मुनींनी त्याला तसेच रहावयास सांगितले. म्हणून जगावरचे संकट

टळले. सगळ्या मुनि दक्षिणेकडे येऊन राहू लागले. म्हणून दक्षिण दिशेला वागस्त्य दिशा असेही नाव मिळाले. अगस्त्य मुनींचा आश्रम अर्धत पवित्र आहे. त्यात मूर्, वेचक व पापी यांना प्रवेश मिळत नाही. आतां लक्ष्मणा! तू पुढे जाऊन अगस्त्य मुनींना मी सीतेसह आणवचे सांग !”

लक्ष्मणाने अगस्त्य आश्रमांत प्रवेश करून अगस्त्य मुनींच्या एका शिष्याला नमस्कार केला व अखोऱ्यांच्या दसराच राज्याचे जेष्ठ चिरंजीव श्री रामचंद्र सीतेसह अगस्त्य मुनींच्या दर्शनास आल्याचे सांगितले.

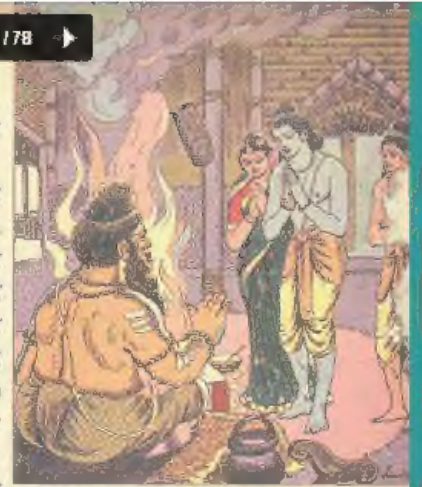
अगस्त्य मुनि त्या वेळीं अभिभूत रहात बसले होते. शिष्याने येऊन रामचंद्र आल्याचे सांगितले. त्यावर अगस्त्य मुनींनी त्यांना आदरपूर्वक आश्रमांत घेऊन गायला सांगितले. त्या क्षणां शिष्याने राम, लक्ष्मण व सीता यांना नमस्कार करून आश्रमांत येण्यास विनंति केली. अगस्त्य मुनींचे सूर्यासारखे तेजस्वी मुख पाहून रामचंद्रांना आनंद आला. तिघांनी त्यांना श्रद्धा व भक्तिपूर्वक नमस्कार केला व एका बाजूला उभे राहिले. अगस्त्य मुनींनी त्यांना बसावयास सांगितले. म्हणजे—“मोठ्या भाग्याने तुमच्यासारख्या अतिथींच्या

दर्शनाचा योग येतो.” नंतर मुनींनी त्यांना केतुघुळे व फळे भावयास दिली.

अगस्त्य अखींच्या जवळ एक रत्नचिंत धनुष्य होते. ते सामान्य धनुष्य नव्हते. प्रत्यक्ष विष्णूचे धनुष्य होते ते. विश्वकर्माने ते तयार केले होते. मुनींजवळ महादेवाने दिलेले एक अपूर्व अस्त्र होते. इंद्राने दिलेला एक भाता होता व सोन्याची मूठ असलेली एक तळवार होती. हीं सव्हे आधुनें अगस्त्य मुनींनी आदरपूर्वक रामाकडे दिलीं व म्हणाला—“रामा! तू मला दर्शन देण्यासाठी इतका दुरूत आलास. मला मनापासून आनंद झाला. तुला देण्यासारखे माझ्याकडे काय आहे? अं आहे तें मी तुला देत जाई. सीतेनें स्वतःशीनें पतीबरोबर वनवास स्वीकारला व कष्ट ग्रहण केले. विला थोडी विधांति मिळाली पाहिजे. तुम्ही सर्वेच विधांति व्या.”

राम मुनींना नमस्कार करून म्हणाला—“मुनिवर, वनवास पुरा होईपर्यंत निवास काण्या योग्य स्थान तांगण्याची कृपा करावी.”

“देवूत दोन थोडन अंतरावर गोदावरी नदीच्या काठी पंचवटी नांवाचे एक पवित्र स्थान आहे. तेथें तुम्ही जाऊन रहावे. आतां

वनवासाचा अवधी जवळ जवळ संपत आला आहे तेव्हा तुम्ही तेथें जाऊन रहावे. वाटलें तर माझ्याच आश्रमांत रहावे. मला तुमच्या सहवासाचा आनंदच होईल. परंतु तुम्हांला स्वतंत्रगणे राहणेच नवें वाटेक असे मला वाटवें. म्हणून मी आग्रह करीत नाही. म्हणूनच मी पंचवटीचे नांव सुचविले, तें एक रम्य स्थान आहे. सीतेला तर तें फारच आवडेल. तो पलीकडे जो वृक्षमूळ दिसत आहे त्याच्या उत्तरेला थोडे अंतर चालून गेल्यावर एक बटभूष दिसेल. त्याच्या पुढें एक टेकडी लागेल. त्या टेकडीवरून एक पर्वत व

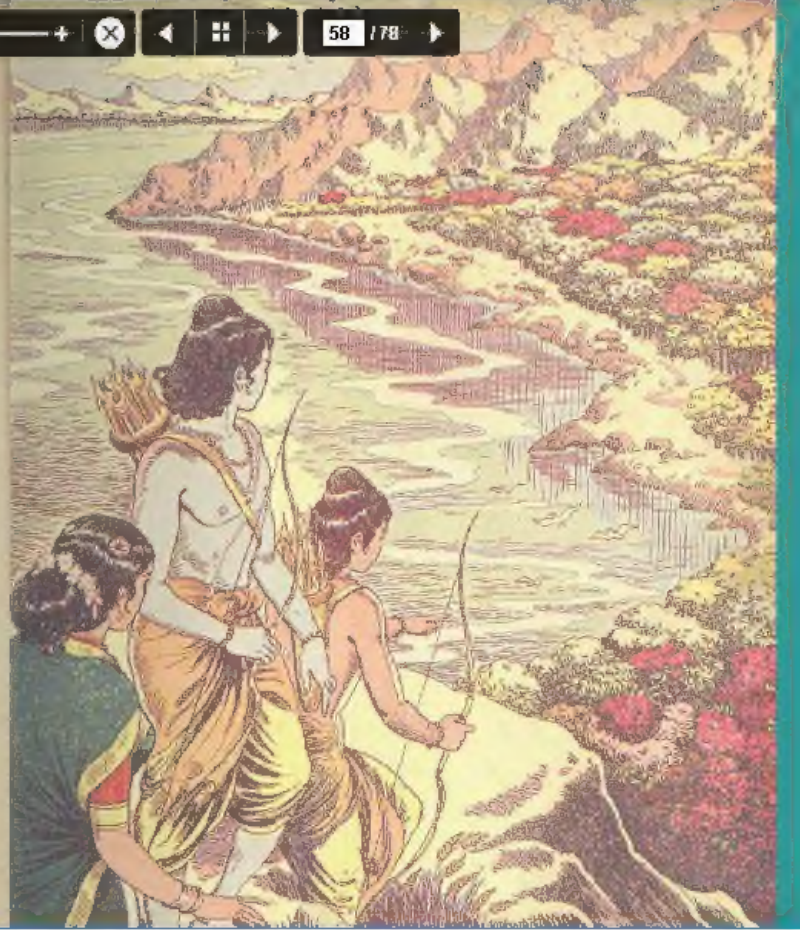
ह्याच्या बाजूला गोदावरी नदी दिलेली.”
अगरस्य मुनि म्हणाले.

सीता, राम व लक्ष्मण त्रिषांनी अगरस्य मुनींना नमस्कार केला व त्यांचा निरोप घेतला. मुनींनी सोमिंतलेल्या मागील ते चांदे लापले. त्यांना वाटेत एक फार मोठा पक्षी दिसला. त्यांना प्रथम वाटले की तो राक्षस असावा. म्हणून त्यांनी त्याला विचारले—
“कोण तू ?”

तो पक्षी म्हणाला—“मी, जुने वडील महाराज दशरथ यांचा एक बालमित्र आहे. मी शोडक्यात आत्मचरित्र तुला सांगतो.

दशमजापतीला साठ मुली होत्या. त्यापैकी आठ जणोशी वज्रयप खड्गानीं विवाह केला. त्यापैकी तास्र नांवाच्या मुलीला पांच मुली झाल्या. त्यात शुकी नांवाची एक मुलगी होती. शुकीला नट नांवाची मुलगी होती. नटला विनता नांवाची मुलगी झाली. विनताला गरुड व भरुण अशा दोन मुले झाली. अरुण हे कामच्या दडिन्नेचे नांव आहे. दसेनि कामच्या आईचे नांव. गळा एक गारु आहे. त्याचे गांठ तेंपळी व मांस नांव वटाणु. हे एक अति भयंकर जंगल आहे. आत अनेकानेक संयंकर श्रावदे राहतात. कित्येक क्रूर राक्षस आहेत. म्हणून तुम्हाला काही हरकत नसेल तर मी तुमच्याबरोबर राहून सर्वदा आपले रक्षण करीन. मृच्छी दोघे कोठे शिकारीला गेला असाक त्या वेळी मी सीतेचे रक्षण करीन.”

जटाशूचा वृत्त ऐकून रामाला फार आश्चर्य वाटले व आनंद पण झाला. दशरथ महाराजांच्या मृत्यूची वार्ता जटाशूला कळली होती. त्याने रामाला धीर दिला व म्हणाला—
“मी अतोयंत दुःख किंवा संतोका कोणत्याही प्रकारची करूनी करण्याचे कारण नाही.

Fullscreen

127

60 / 78

इतका पूल

जदायुजा निरोप घेऊन व त्याचा आशीर्वाद घेऊन राम, लक्ष्मण व सीता जदायुजरोवर पंचवटीत आले. पंचवटी हे एक विचारी सांप व हिल आपदांचे निवासस्थान होते. धनवाद झाडी पण तेथे होती.

राम म्हणाला—“लक्ष्मणा! हीच पंचवटी! आपल्या तिघांसाठी एक पर्णशाला तयार कर. जरा उंचवट्याची जागा पाहून पर्णकुटी बांध म्हणजे पुरांनी मीति राहणार नाही व सर्व प्रकारे ते स्थान सुरक्षित राहील.

“मला जागेची निवड जमावची नाही. तु मला दाखवशील त्या जागेी पर्णकुटी तयार करून देण्याची जबाबदारी माझ्यावर!” लक्ष्मण म्हणाला.

रामाने एक समतल उंचवटी जागा पाहून तेथे पर्णकुटी बांधायला लक्ष्मणाला सांगितले. ती जागा गोदावरीच्या काठी होती. लक्ष्म-

णाने झाडाच्या काढक्या भोळा करून व तोडून त्याच्या चट्या विणून तयार केल्या व खांबे उभे करून त्या चट्या भिंतीसारख्या खांबांना बांधल्या. नेतर छपरासाठी काही चट्या टाकून खांबे पाने पसरवून टाकले व नावू टाकून ते दोरीने बांधून नांबले. त्याने आजूबाजूची जागा स्वच्छ केली.

त्यानेतर रामाने गोदावरीवर स्नान केले. कपडे, फुले व फळे घेऊन आला. लक्ष्मणाने त्या पर्णकुटीची पूजा केली व सर्वानी तांत प्रवेष्ट केला.

लक्ष्मणाने इतका श्रम करून सरोवरव घुंघर पर्णशाला बांधली होती. रामाने प्रेमालिंगन करून त्याची पाठ थोपटली आणि म्हणाला—“लक्ष्मणा! तु माझी व सीतेची इतकी काळजी वाहतोस व सेवा करतोस की मला बाधांची धाडवण होते.”

सर्पेदिनाच्या अंहीस पर्वतांत समुद्राच्या पातळीपासून ९००० फूट उंचीवर हैनवीचा पूल एक नैसर्गिक पूल आहे. मॅडोडा नदीने कित्येक शतके पर्वत पोसून हा नैसर्गिक पूल निर्मिला. या पुलासाठी त्याच नदीचा प्रवाह सतत चालू आहे.

